

การออกแบบนิทรรศการชั่วคราวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ภายใต้อัตลักษณ์ทางพื้นที่จังหวัดสุโขทัย

กรณีศึกษา: อาคารศาลาพระมิ่งขวัญ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา

ศุภโชค สนธิไชย¹, วุฒิชัย เมฆาจา²

^{1,2}คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Email: Supachock.so@ssru.ac.th¹, Wutthichai.ma@ssru.ac.th²

Received: Jun 07, 2023

Revised: Jun 25, 2023

Accepted: Jun 25, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจากบริบททางวัฒนธรรมสื่ออธิบายผ่าน การออกแบบนิทรรศการชั่วคราวภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่บริบททางวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยมาจากการสืบค้นจากเอกสารและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์เชิงพื้นที่และการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม รวมถึงหลักการทฤษฎีการออกแบบนิทรรศการชั่วคราว และนำเสนอการออกแบบพื้นที่ นิทรรศการชั่วคราว ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัยนั้น ควรออกแบบจัด แสดงข้อมูลผ่านพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถาน ในช่วงยุคสมัยสุโขทัย ให้เอื้อประโยชน์ต่อสภาพเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งข้อค้นพบประเด็นสำคัญในการวิจัยที่สามารถสรุปนำเสนอแนวคิดเพื่อนำมาวิเคราะห์สำหรับแนวทางการ ออกแบบนิทรรศการชั่วคราวคือ ประเด็นด้านอัตลักษณ์เชิงพื้นที่และประเด็นด้านพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ แบ่ง จำแนกได้ 3 ลักษณะรูปแบบ ดังนี้ 1) การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ 2) การปฏิสัมพันธ์เชิง พื้นที่ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์การรับรู้ข้อมูลผ่านความรู้สึกและสภาพแวดล้อม และ 3) การปฏิสัมพันธ์ เชิงพื้นที่ระหว่างรูปแบบการจัดแสดงข้อมูลกับองค์ประกอบพื้นที่นิทรรศการ

คำสำคัญ: นิทรรศการชั่วคราว, ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, อัตลักษณ์เชิงพื้นที่, บริบททางวัฒนธรรม, ปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่

Non Permanent Exhibition Design for Cultural Tourism of Spatial Identity Context in Sukhothai Case Study: Sara Phra Mingkwan Building, Bang Sai Art and Crafts Center in Ayutthaya

Suphachock Sonthichai¹, Wutthichai Maoja²

^{1,2}Faculty of Industrial Technology, Suansunandha Rajabhat University

Email: Supachock.so@ssru.ac.th¹, Wutthichai.ma@ssru.ac.th²

Received: Jun 07, 2023

Revised: Jun 25, 2023

Accepted: Jun 25, 2023

Abstract

The objective of this research was to promote tourism from cultural contexts of Non Permanent Exhibition Design of Spatial Identity Context in Sukhothai. The gathered data in this research derived from Searching for documents and publications related to spatial identity and cultural tourism. Including principles of non permanent exhibition design and exhibition design presentation. The research results showed that Cultural Tourism in Sukhothai. Information should be designed through non permanent exhibition spaces that are consistent with Cultural Tourism and Archaeological Site to economic conditions and tourism that can generate income for the community. The indication found in this research was that to present ideas to be analyzed for non permanent exhibition design. The issue of spatial identity and the issue of interaction area can be divided into 3 types of spatial area. 1) Spatial interaction between humans 2) Spatial interaction between humans and their perception, experience, and feelings towards the environment. 3) Spatial interaction between data display and exhibition elements.

Keywords: Non Permanent Exhibition, Cultural Tourism, Spatial Identity, Cultural Context, Spatial Interaction

บทนำ

ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวจากบริบททางวัฒนธรรมผ่านการสนับสนุนโดยหน่วยงานภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวภายในประเทศสู่ระดับนานาชาติให้เติบโตมากขึ้นตามแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2560-2564) โดยมุ่งเน้นพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ เพื่อยกระดับศักยภาพส่งเสริมโอกาสด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญจากเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการขับเคลื่อนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ อาทิ เช่น ปัจจัยด้านการเติบโตของชนชั้นกลางและรายได้ที่เพิ่มขึ้นหรือปัจจัยด้านสังคมผู้สูงวัยซึ่งมีการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการท่องเที่ยวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบัน จังหวัดสุโขทัยเป็นหนึ่งในที่มีแนวโน้มด้านการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (Behavioral changes) ในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่สูงขึ้นโดยอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลสถิติด้านการท่องเที่ยว ปีพ.ศ. 2560 - 2566 (Tourism Statistics 2019-2023) ที่ระบุถึงตัวเลขสถิติการพัฒนาลำดับที่สูงขึ้นจากจำนวนผู้เข้าชมโบราณสถานทางวัฒนธรรม ตามข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2560 โดยจำแนกตามภูมิภาคกลางและจังหวัด (Domestic Tourism Statistics Q1- Q4 Classify by region and province 2019-2023) อยู่ระหว่างที่ +0.4 และเพิ่มระดับสูงขึ้นเป็น +0.7% จากผลรวมของนักท่องเที่ยวภายในและต่างประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ซึ่งจากผลสถิติในภาพรวมแสดงให้เห็นถึงการเพิ่มระดับจำนวนกลุ่มนักท่องเที่ยวจากสถิติตัวเลขที่สูงขึ้นตามลำดับ อีกทั้งแหล่งโบราณสถานทางวัฒนธรรมที่ปรากฏจากการบริบททางพื้นที่ในปัจจุบันยังสามารถสื่อความเป็นจุดแข็งด้านแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนระดับภายในจังหวัดคือ อัตลักษณ์เชิงพื้นที่

ทางวัฒนธรรมประเพณีเก่าเดิมจากช่วงสมัยยุคสุโขทัยสืบต่อกันมา

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานตามนโยบายสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่วัฒนธรรม จึงควรหันกลับมาทบทวนถึงการจัดตั้งพื้นที่ลักษณะรูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาคุณภาพของบริบททางวัฒนธรรม กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ประเพณีที่สามารถสื่อผ่านโบราณสถานเก่าเดิม รวมถึงสามารถนำเสนอสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์เชิงช่างสกุลสุโขทัยตามแต่ละแหล่งพื้นที่ ให้เป็นไปตามรูปแบบมาตรฐานสากลเพื่อเป็นสถานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองรองและพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทรวมถึงการพัฒนาสินค้าและบริการที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่สร้างความสมดุลเชิงเวลาและฤดูกาลในแต่ละช่วงประเพณีการท่องเที่ยว

จากความสำคัญดังกล่าว จึงสามารถอธิบายถึงความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการสร้างสรรค์พื้นที่นิทรรศการชั่วคราวตามลักษณะอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้บริบททางวัฒนธรรมผ่านการสนับสนุนโดยหน่วยงานภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยว สื่อรวมควบคู่ไปพร้อมกับศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากทางภาครัฐให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า บริบททางวัฒนธรรมของประเพณีประจำปีและแหล่งโบราณสถานตามยุคสมัยที่เป็นจุดเด่นในตำแหน่งที่ตั้งต่าง ๆ ของจังหวัดสุโขทัยนั้น ควรมีการริเริ่มเสนอแนวคิดสำหรับการออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่วัฒนธรรม ที่ควบคู่กับการจัดแสดงข้อมูล

ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติจากวัฒนธรรมพื้นถิ่นที่ควรอนุรักษ์และเผยแพร่จัดแสดงข้อมูลให้เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ผ่านแนวคิดจากการออกแบบภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมประเพณีตามบริบทที่ยังคงอยู่ในสภาพปัจจุบัน สนับสนุนการท่องเที่ยวในระดับประเทศและระดับนานาชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

การสร้างความสะดวกให้กับการท่องเที่ยวภายในประเทศ ผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งสำหรับการสร้างกลไกการขับเคลื่อนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ดังนั้นวัตถุประสงค์สำหรับการวิจัย จึงเน้นอธิบายเกี่ยวกับรายละเอียดประเด็นการศึกษาวิจัย (Research Issues) ดังนี้

1. ศึกษาสืบค้นข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดสุโขทัยภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกำหนดกรอบความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) สู่การเสนอแนวคิดด้านการออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับการจัดนิทรรศการชั่วคราวเพื่อกำหนดแนวคิดสร้างขอบเขตแนวทางด้านการออกแบบเหมาะสมต่อผู้ใช้งานและผู้ให้บริการ รวมถึงวิเคราะห์ผลการศึกษา สรุปอภิปรายผลการออกแบบ เพื่อนำเสนอแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวภายในพื้นที่อาคารจัดแสดง

บทวนเอกสารทางวิชาการ

แนวคิดทฤษฎีด้านการออกแบบนิทรรศการ
จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องถึงการออกแบบนิทรรศการบริเวณพื้นที่ภายในและภายนอกของอาคารสาธารณะนั้น แนวคิดเรื่องการเรียนรู้วัฒนธรรม

การเรียนรู้เนื้อหาเชิงวัฒนธรรมแนวคิดด้านการออกแบบพื้นที่เชิงวัฒนธรรม โดยอ้างอิงทฤษฎีการกระตุ้นให้เกิดความน่าสนใจเรื่องพัฒนาการของชนชาติที่อาศัยความสัมพันธ์กับแนวคิดการศึกษาระหว่างคติความเชื่อชาวบ้านเรื่องราวกลุ่มชนกับการศึกษาความรู้ปวงชน (Folklore) ซึ่งสามารถแบ่งประเภทวัตถุจัดแสดงตามประเภท คือ 1) ประเภทมุขปาฐะ (Verbal) ได้แก่ บทเพลงหรือเพลงพื้นเมือง (Songs) นิทาน (Tale) ภาษิต (Proverb - Saying) ปริศนาคำทำนาย (Riddle) ความเชื่อ (Belief Superstition) ภาษาถิ่น (Dialect Speech) และชื่อสถานที่ (Place Name) และ 2) ประเภทมุขปาฐะ (Non-Verbal) ได้แก่ คติหรือเรื่องราวของชาวบ้านที่เป็นการกระทำและการปฏิบัติ ประกอบด้วย ศิลปะ (Art) หัตถกรรม (Handcraft) สถาปัตยกรรม (Architecture) การแต่งกาย อาหารการกิน 3) ประเภทผสม (Mixed) ได้แก่ คติหรือเรื่องราวชาวบ้านในลักษณะผสมผสานกัน ระหว่างถ้อยคำและการกระทำ คติเหล่านี้ประกอบด้วย การร่ำรำ (Dance) การละเล่น (Games) การแสดงละคร (Drama) พิธีกรรม (Festival) ประเพณี (Custom)

จากองค์ประกอบด้านพื้นที่จัดแสดงและวัตถุจัดแสดงจากคำอธิบายข้างต้นนั้น สามารถจัดประเภทของพื้นที่จัดแสดงที่คล้อยตามมรดกทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งการกำหนดค่านิยมและความหมายที่สอดคล้องสำหรับการจำแนกแบ่งพื้นที่ทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดด้านการออกแบบพื้นที่ตามพฤติกรรมของผู้ใช้สอยเป็นหลัก และแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กิจกรรมที่ต้องอาศัยบริบททางวัฒนธรรมตามข้อกำหนดจากเรื่องราวจัดแสดงและวัตถุ อ้างอิงข้อมูลจากหนังสือ Museum Space; Where Architecture Meets Museology โดย Tzortzi (2015) ที่ระบุถึง แนวคิดหลักการออกแบบเนื้อหาและวัตถุที่จะนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เพื่อนำมาสรรค์สร้างขนาดพื้นที่ที่ใช้สอยและขนาดที่ว่างทั้งในและนอกอาคาร พบว่าสื่อการจัดแสดง (Media)

จำเป็นต้องอาศัยการสืบค้นของข้อมูลภายใต้เรื่องราวเฉพาะด้านที่น่าใจจากช่วงระยะเวลาในอดีตสู่ปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นเรื่องราวหลักและเรื่องราวรอง สื่ออธิบายเรื่องราวผ่านลักษณะรูปแบบการจัดแสดงที่ชัดเจนและแตกต่างกันตามรายละเอียดเนื้อหา ลักษณะรูปแบบการจัดแสดงวัตถุกราฟฟิก (Graphic) และวัตถุหรือวัสดุสามมิติ (3 Dimension) ประสาทของจริง (Real Object) อีกทั้ง การออกแบบภายในห้องจัดแสดงจึงเป็นต้องคำนวณพื้นที่ตามวัตถุจัดแสดงและควรเว้นพื้นที่ไว้สำหรับนิทรรศการแบบชั่วคราว

ทั้งนี้ ความต้องการออกแบบที่ก่อให้เกิดความน่าสนใจของตัวพิพิธภัณฑ์ในระดับโครงสร้างเพื่อเป็นแนวทางขึ้นพื้นฐานสำหรับนักออกแบบนิทรรศการได้ใช้แนวคิดการจัดการลักษณะรูปแบบลำดับการเรียงตัวของห้องจัดแสดง (Visitable space) สำหรับพื้นที่โถงเอนกประสงค์ (The gathering space) และทางสัญจร (Circulation) เพื่อเพิ่มแนวโน้หรือโอกาสในการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าชมนิทรรศการด้วยกันเองและระหว่างผู้เข้าชมนิทรรศการกับตัวนิทรรศการจากการเกิดการปฏิสัมพันธ์ใหม่ ๆ ผ่านรูปแบบการเข้าถึงนิทรรศการที่หลากหลายจะทำให้พิพิธภัณฑ์เกิดความน่าสนใจเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าชมเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศในการเข้าชมนิทรรศการ ตามการจำกัดความเกี่ยวกับวัตถุจัดแสดงบริเวณพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑ์ผ่านกรณีศึกษาพบว่า องค์ประกอบหลักที่มีผลต่อการออกแบบผังพื้นที่ให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันของผู้เข้าชมคือ รูปแบบลำดับการเรียงตัวของที่ว่างห้องจัดแสดง (Visitable Space)

อย่างไรก็ตาม พื้นที่โถงเอนกประสงค์ (Gathering space) การออกแบบรูปแบบลำดับการเรียงตัวของห้องจัดแสดง (visitable space) จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการเคลื่อนที่ของผู้เข้าชม โดยทั่วไปขึ้นอยู่กับเนื้อหาในการจัดแสดง ลำดับและวิธีการจัดแสดงมี 2

รูปแบบหลัก ๆ คือ รูปแบบที่เกิดจากการให้ทางเลือกที่หลากหลายในการเข้าถึงห้องจัดแสดง(Choice of Routes to The Galleries) สามารถเปรียบเทียบได้กับการจัดทางสัญจรแบบ (Decentralized System of Access) ซึ่งจากการให้ทางเลือกตามข้อจำกัดในการเข้าถึงห้องจัดแสดง (Choice of Galleries) น่าจะเทียบได้กับการจัดทางสัญจรแบบ Centralized System of Access ดังรูปที่ 1 ซึ่งเป็นแผนภาพแสดงให้เห็นถึงจำนวนและทิศทางของการเข้าถึงห้องจัดแสดง (visitable space) จากพื้นที่โถงเอนกประสงค์นั้นไม่ได้กำหนดรูปแบบที่ตายตัวหรือคงที่ด้วยเนื้อเรื่องราวการจัดแสดงแต่อย่างใด แต่ที่มักปรากฏข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่รวบรวมจากการใช้งานที่หลากหลาย ถูกกำหนดทิศทางให้เป็นทางสัญจรขนาดใหญ่ เพื่อจะแยกย่อยไปสู่ทางสัญจรรองเป็นจุดตัดระหว่างห้องจัดแสดงและเป็นพื้นที่ที่เข้าถึงได้โดยตรง และสามารถออกแบบพื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ลักษณะพื้นที่คือ 1) พื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมเชิงรูปธรรม (Exhibition area of Tangible Cultural) และ 2) พื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมเชิงนามธรรม (Exhibition area of Abstract Culture) โดยการออกแบบพื้นที่จัดแสดงทางวัฒนธรรมในทั้ง 2 ลักษณะนั้น เพื่อสร้างกระบวนการแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความคิดนามธรรมทางวัฒนธรรม (Cultural of Abstraction) สู่ลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Cultural Heritage Tourism)

อีกทั้ง ความสำคัญสำหรับการออกแบบพื้นที่จัดนิทรรศการสำหรับอาคารสาธารณะนั้น ควรคำนึงถึงการออกแบบสากล (Universal Design) ที่เน้นการออกแบบเพื่อทุกคนในสภาพกาย (Physical condition) และวุฒิภาวะ (Maturity ตามหลักการพื้นฐานความต้องการที่คล้ายคลึงหรือต่างกัน ทั้งนี้ควรคำนึงถึงพฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่และความคุ้มค่าสมประโยชน์ที่สามารถครอบคลุมสำหรับ

ทุกคน โดยไม่ต้องมีการดัดแปลงพื้นที่หรืออุปกรณ์พิเศษแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ สามารถถูกนำมาใช้กับงานออกแบบมากมายหลากหลายชนิด อาทิ อาคารชุด ที่พักอาศัย อาคารสาธารณะประเภทอื่น ๆ ยานพาหนะ สำหรับมวลชน คุรุภัณฑ์อุปกรณ์เครื่องเรือน (Furniture) รวมไปถึงการออกแบบพื้นที่ใช้สอยภายในสถานที่ต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับทุกคนเข้าถึงพื้นที่ได้เท่าเทียมกัน

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความครั้งนี้ นำเสนอจะอธิบายขยายผลข้อมูลมีลักษณะรูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ภายใต้ขอบเขตการวิจัย (Delimitation) เกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับการจัดนิทรรศการชั่วคราว เพื่อนำเสนอแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวภายในพื้นที่อาคารจัดแสดง โดยมีรายละเอียดตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1) ด้านข้อมูล

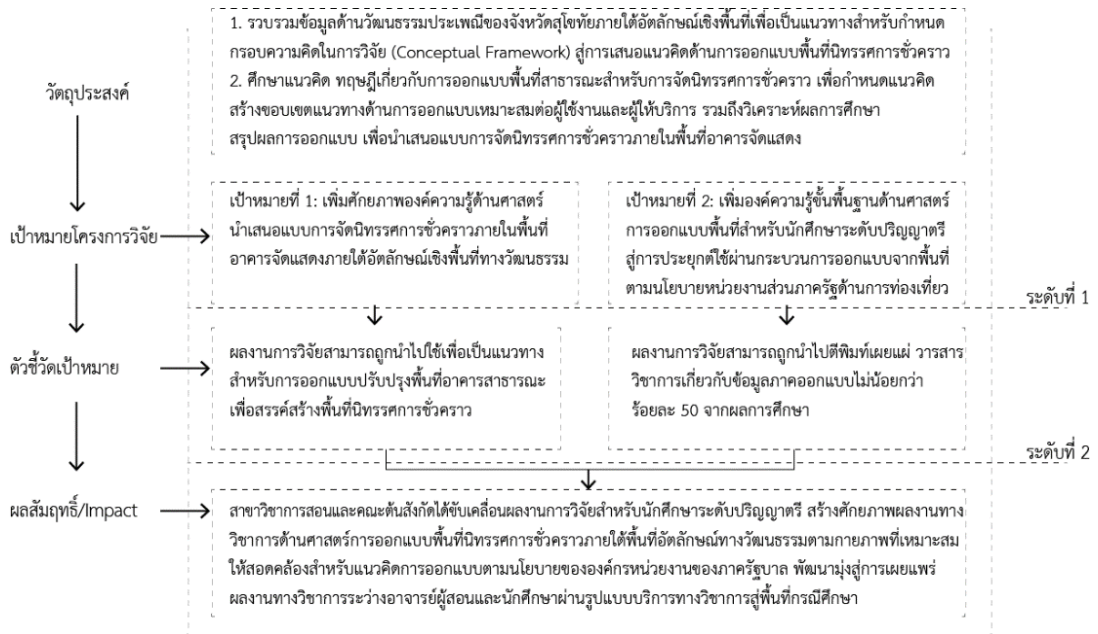
- รวบรวมข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดสุโขทัยภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกำหนดกรอบความคิดสู่การเสนอแนวคิดด้านการออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว

- ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับการจัดนิทรรศการชั่วคราวสำหรับกำหนดแนวคิดสร้างขอบเขตแนวทางด้านการออกแบบเหมาะสมต่อผู้ใช้งานและผู้ให้บริการ

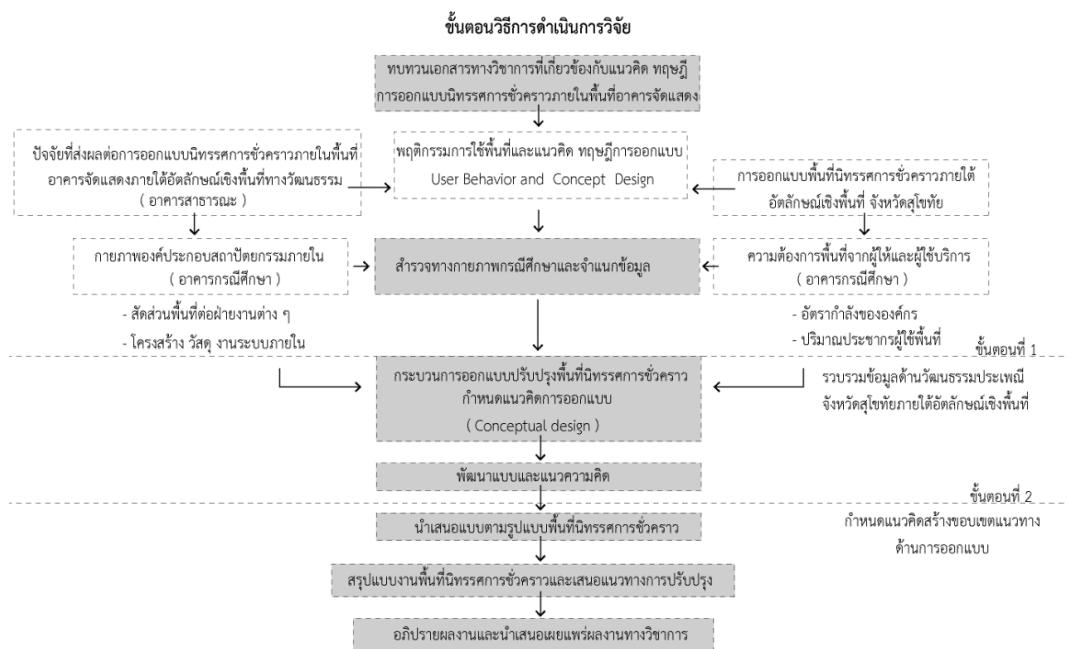
2) ด้านแนวคิด ทฤษฎีด้านการออกแบบ เพื่อนำเสนอแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวภายในพื้นที่อาคารจัดแสดงสู่การวิเคราะห์ผลการศึกษา สรุปผลการออกแบบ เพื่อนำเสนอแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวภายในพื้นที่อาคารจัดแสดง

3) ด้านตัวชี้วัดเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์

ผลงานการวิจัยสามารถถูกนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการออกแบบปรับปรุงพื้นที่อาคารสาธารณะเพื่อสรรค์สร้างพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว และผลงานการวิจัยสามารถถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่วารสารวิชาการ รวมถึงได้ขับเคลื่อนผลงานการวิจัยสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สร้างศักยภาพผลงานทางวิชาการด้านศาสตร์การออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวภายใต้พื้นที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามกายภาพที่เหมาะสมให้สอดคล้องสำหรับแนวคิดการออกแบบตามนโยบายขององค์กรหน่วยงานของภาครัฐบาล พัฒนามุ่งสู่การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการระหว่างอาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาผ่านรูปแบบบริการทางวิชาการสู่พื้นที่กรณีศึกษา

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย. (2566)

รูปที่ 2 ขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย
ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย. (2566)

การเก็บข้อมูล

ด้านข้อมูล

อัตลักษณ์เชิงพื้นที่วัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดสุโขทัย โดยทบทวนสืบค้นจำแนกเอกสารทางวิชาการควบคู่กับการลงพื้นที่ เพื่อสอบถามข้อมูลพูดคุยบุคคลหรือตัวแทนพื้นที่ชุมชนในระดับชั้นพื้นฐานแบบไม่เฉพาะเจาะจง ถึงความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามกายรูปที่เหมาะสมให้สอดคล้องสำหรับแนวคิดการออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับการจัดนิทรรศการชั่วคราว

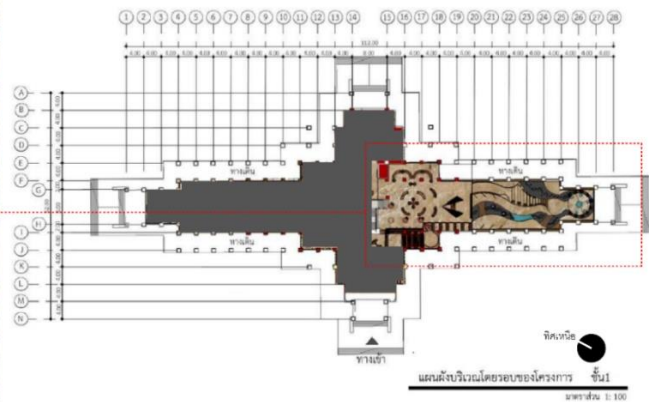
ด้านสถาปัตยกรรม

เก็บข้อมูลพื้นที่ที่รณศึกษาด้วยการลงพื้นที่สำรวจถึงกายภาพอาคารบริเวณพื้นที่ภายในอาคาร อาทิเช่น โครงสร้างภายในพื้นที่ วัสดุตกแต่ง และ

งานระบบอาคารที่ปรากฏในสภาพปัจจุบัน โดยอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลด้านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายใน เป็นแนวทางหลักสำหรับการศึกษาเก็บข้อมูลในระดับปฏิบัติการ

ผลการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่รณศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ กำหนดใช้พื้นที่ภายในอาคารศาลาพระมิ่งขวัญ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา ในส่วนเฉพาะพื้นที่บริเวณโรงจัดแสดงชั้น 1 ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่โดยรวม ประมาณ 1,792 ตารางเมตร โดยนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วนคือ แนวคิดการออกแบบและการนำเสนอแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว รายละเอียดดังนี้

รูปที่ 3 ผังบริเวณพื้นที่รณศึกษา (อาคารศาลาพระมิ่งขวัญ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา)

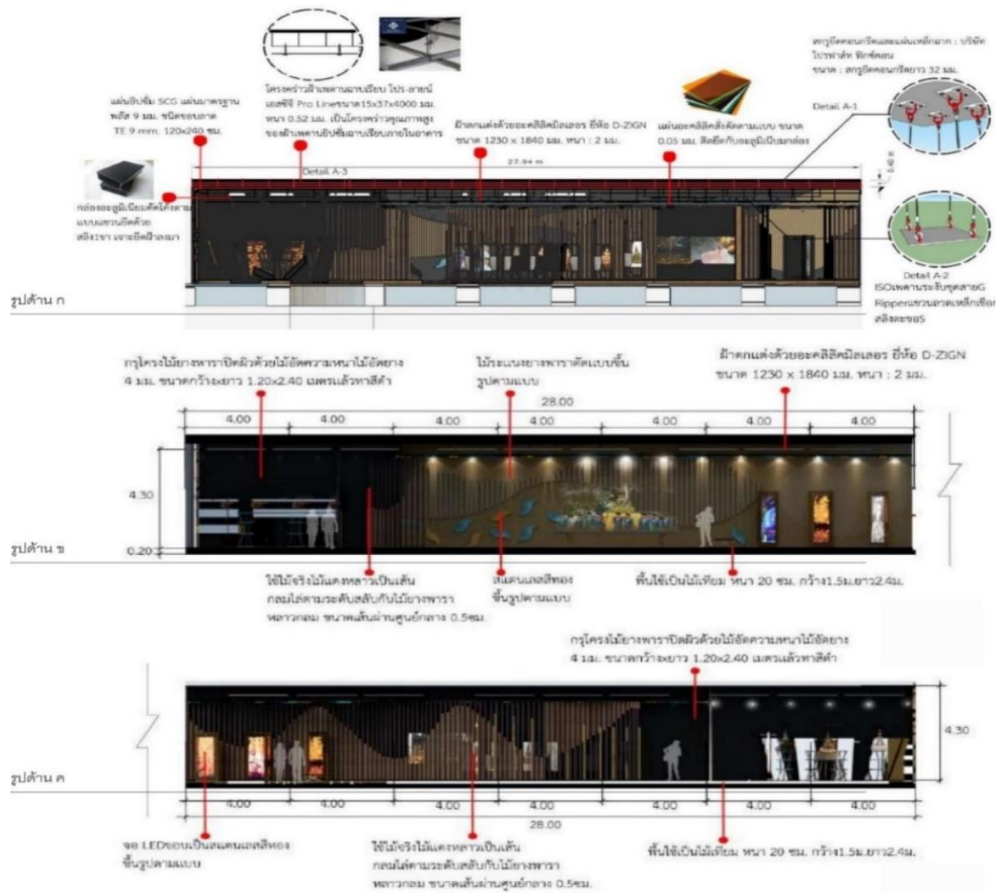
ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย. (2565)

แนวคิดการออกแบบ

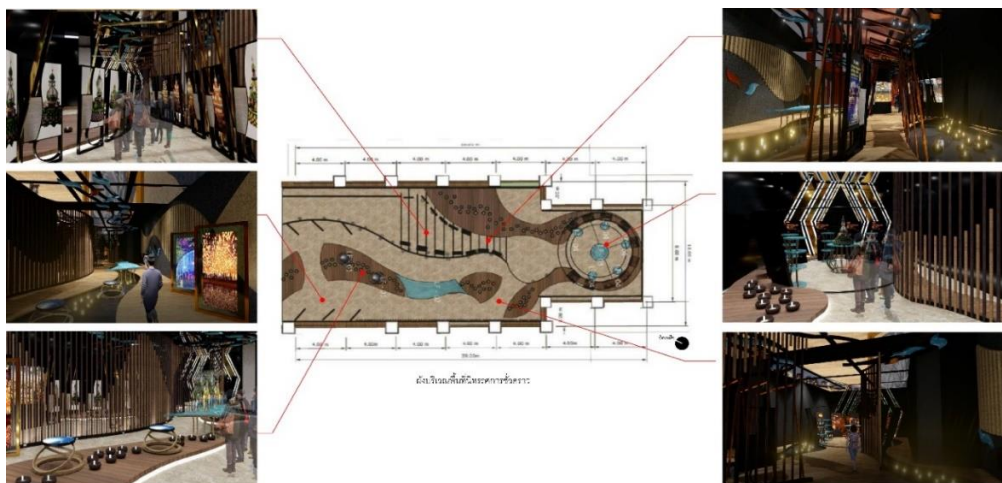
แนวคิดในการออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว

จากส่วนจัดแสดงข้อมูลด้านภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมประเพณีที่อาศัยการจัดแสดงเนื้อหาที่เกี่ยวกับประเพณีลอยกระทงซึ่งเป็นต้นกำเนิดการลอยกระทงที่ปรากฏภายในประเทศ ซึ่งจังหวัดสุโขทัยปัจจุบันถือเป็นพื้นที่ตัวแทนทางอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่เกี่ยวกับ ประเพณีลอยกระทง

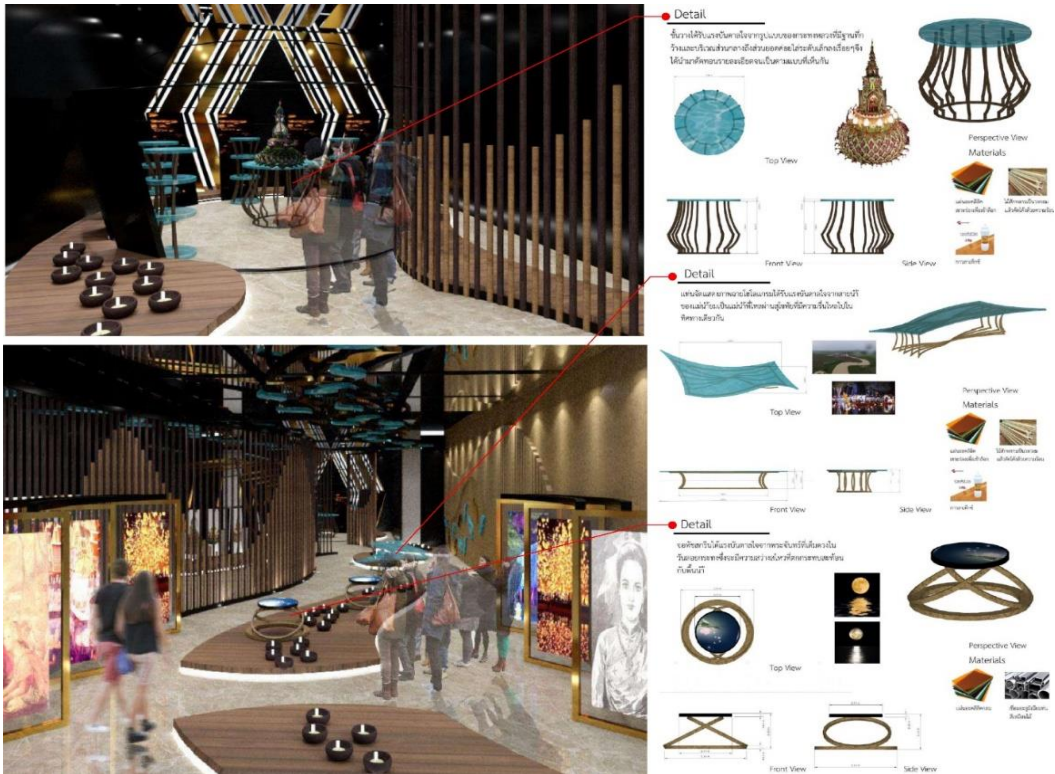
เผาเทียน เล่นไฟ เหล่านี้จึงเกิดเป็นแนว ความคิดภายใต้บริบททางวัฒนธรรมการลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ ร้อยประทับใจตลอดมาผ่านสายน้ำลุ่มพื้นที่ภาคกลาง เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้พื้นที่นี้ได้บรรยากาศเหมือนอยู่ภายในบริบททางวัฒนธรรมการลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟในครั้งอดีต ซึ่งแนวคิดการออกแบบเกี่ยวกับผังพื้นที่จัดแสดงโดยรวมสำหรับพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวนั้น ได้สื่อถึงลักษณะ รูปทรงที่คล้ายคลึงกับ

รูปที่ 6 มุมมองรูปด้านพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว
ที่มา: วุฒิชัย เมาจา และคณะ. (2565)

รูปที่ 7 ทศนียภาพนิทรรศการชั่วคราว Perspective of Non Permanent Exhibition Design
ที่มา: วุฒิชัย เมาจา และคณะ. (2565)

รูปที่ 8 แสดงแบบ Detail Display Furniture
ที่มา: วุฒิชัย เมาจา และคณะ. (2565)

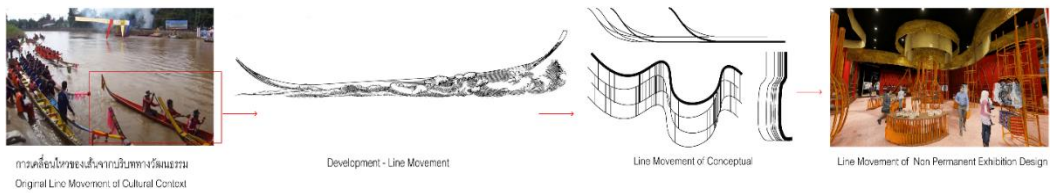
- แนวคิดในการออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว (ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นจากอัตลักษณ์เชิงพื้นที่)

จุดเริ่มต้นสำหรับแนวคิดการออกแบบส่วนจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นจากอัตลักษณ์เชิงพื้นที่นั้น ได้แนวคิดที่สื่อถึงเทศกาลประเพณีพายเรือโหวโรหะ เนื่องจากเทศกาลนี้เป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ด้านประเพณีปฏิบัติที่จัดขึ้นปีละครั้งเท่านั้น เทศกาลประเพณีดังกล่าว สามารถสื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำยมกับวิถีดำรงอยู่ของชุมชนสุโขทัยในครั้งอดีตสืบต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และเป็นเทศกาลประเพณีประจำปีทีคนในพื้นที่จังหวัดได้นำผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นจากอัตลักษณ์เชิงพื้นที่มาจำหน่ายหลากหลายชนิด

สร้างความสนุกสนานมิตรสัมพันธ์และความบันเทิงผ่านการละเล่นพื้นถิ่นร่วมด้วย และความสุข

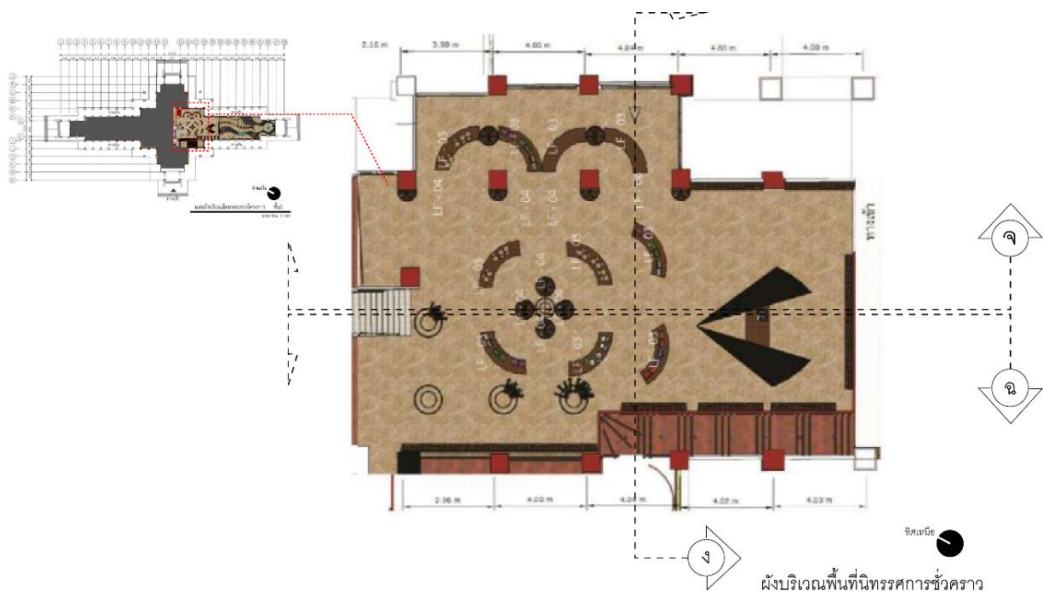
จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นว่าเทศกาลประเพณีนี้ควรได้รับการสืบสานอธิบายประยุกต์ผ่านแนวคิดด้านการออกแบบพื้นที่ โดยนำองค์ประกอบบริบททางวัฒนธรรมที่น่าสนใจมาพัฒนาสู่การประยุกต์ใช้สำหรับการออกแบบ อาทิเช่น รูปทรงของเรือยาวที่ใช้แข่งขันหรือไม้พายเรือ

รวมถึงรูปลักษณ์ของผิวสายน้ำที่ไหลในลุ่มน้ำ เพื่อสรรค์สร้างบรรยากาศรูปแบบประเพณีเก่าเดิมให้คงอยู่ จากการออกแบบรูปลักษณ์ของการออกแบบโครงสร้างผ้าเพดานและอุปกรณ์ต่าง ๆ ภายในพื้นที่ โดยนำเสนอแบบดังนี้

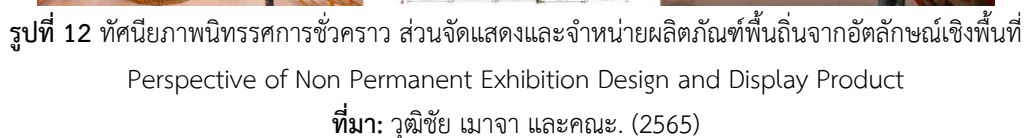
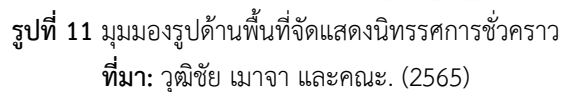

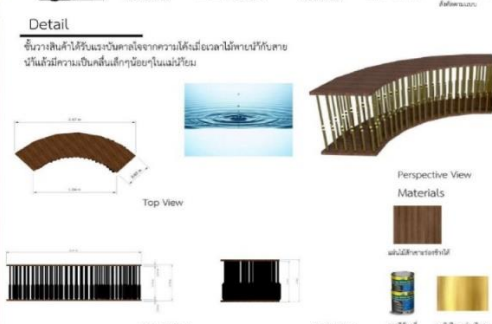
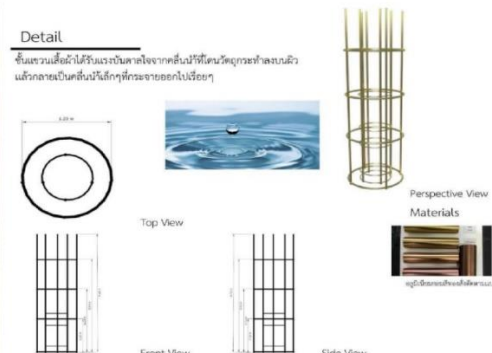
รูปที่ 9 Conceptual Line Movement of Non Permanent Exhibition Design
ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย. (2565)

- นำเสนอแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว

รูปที่ 10 ผังบริเวณพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการชั่วคราว
ส่วนจัดแสดงและจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นถิ่นจากอัตลักษณ์เชิงพื้นที่
ที่มา: วุฒิชัย เมาจา และคณะ. (2565)

รูปที่ 13 แสดงแบบ Detail Display Furniture
 ที่มา: วุฒิชัย เมาจา และคณะ. (2565)

สรุปและอภิปรายผล

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยด้านการออกแบบตกแต่งภายในพื้นที่อาคารสาธารณะที่แตกต่างกันของแต่ละกิจกรรม ซึ่งกำหนดแนวคิดการออกแบบพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีปฏิบัติที่ยังปรากฏอยู่ในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย จึงสื่ออธิบายถึงการสรรค์สร้างพื้นที่จากความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางวัฒนธรรมและการออกแบบนิทรรศการชั่วคราวภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของจังหวัดสุโขทัยในสภาพปัจจุบัน โดยนำเสนอแนวคิดการออกแบบผ่านพื้นที่บางส่วนของอาคารกรณีศึกษาคือ อาคารศาลาพระมิ่งขวัญ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา

ดังนั้น แนวคิดการออกแบบจึงมุ่งเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัย เพื่อให้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและโบราณสถานในช่วงยุคสมัยสุโขทัย เอื้อประโยชน์ต่อสภาพเศรษฐกิจการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน มุ่งเน้นตอบวัตถุประสงค์ในงานวิจัย 2 ประเด็นดังนี้

ประเด็นด้านอัตลักษณ์เชิงพื้นที่

จากบริบททางวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัยในสภาพปัจจุบัน พบว่าวัฒนธรรมประเพณีปฏิบัติที่ยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่จากอดีตสู่ปัจจุบัน พบความต่อเนื่องสืบสานวิถีปฏิบัติตามบรรพบุรุษในแต่ละครอบครัวเป็นหลัก ถือเป็นความสัมพันธ์ลักษณะรูปแบบวิวัฒนาการของมนุษย์ด้านบริบททางวัฒนธรรม (Human Evolution of Cultural Context) รูปแบบความสัมพันธ์ลักษณะเช่นนี้จะถูกพัฒนาปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมของแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน การเคารพในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเก่าเดิมที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มักจะก่อรูปลักษณะสื่อรูปแบบอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่ปรากฏในความเฉพาะตัวจากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงยุคสมัยและโบราณ

สถานที่ที่มีประวัติความเป็นมาทางด้านศิลปะสถาปัตยกรรม สิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างจุดเด่นที่น่าสนใจส่งผลให้กายภาพสภาพแวดล้อมของพื้นที่ดังกล่าว เหมาะสำหรับการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) อาทิเช่น การเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial interaction) ระหว่างชุมชนและพื้นที่กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับประเพณีปฏิบัติตามบริบทวิถีการดำรงอยู่ หรือการจัดพื้นที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่สรรค์สร้างในรูปแบบนิทรรศการชั่วคราวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ประเด็นด้านการออกแบบพื้นที่นิทรรศการชั่วคราว

นิทรรศการชั่วคราวถือเป็นพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ ที่มักปรากฏความเฉพาะตัวสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมของชุมชน สรรค์สร้างลักษณะรูปแบบการปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวที่ปรากฏหลังการเปลี่ยนแปลงตามสภาพทางสังคมควบคู่กับลักษณะอัตลักษณ์เชิงพื้นที่นั้น มักพบการปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ 3 ลักษณะรูปแบบ กล่าวคือ 1) การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ 2) การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์การรับรู้ข้อมูลผ่านความรู้สึกและสภาพแวดล้อม และ 3) การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างรูปแบบการจัดแสดงข้อมูลกับองค์ประกอบพื้นที่นิทรรศการ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ผลจากการออกแบบสามารถอธิบายผ่านพื้นที่กิจกรรมระหว่างเรื่องราวจัดแสดงที่มนุษย์สภาพกายปคติสามารถสัมผัสได้จากการรับรู้ร่วมกับความรู้ที่อยู่บริเวณพื้นที่จัดแสดง เหล่านี้ก็จะสร้างพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ภายใต้สังคมร่วมกิจกรรมในขณะนั้น

2. การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างมนุษย์กับประสบการณ์การรับรู้ข้อมูลผ่านความรู้สึกและสภาพแวดล้อม ซึ่งผลที่ได้จากการออกแบบพื้นที่จัดแสดงจะปรากฏการรับรู้ผ่านการจำแนกพื้นที่ตามลำดับเรื่องราวทางวัฒนธรรม ที่สื่อผ่านความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่กับพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ โดยผลที่ได้จากองค์ประกอบของงานออกแบบที่ปรากฏ จะสะท้อนให้ทราบถึงกระบวนการสืบค้นข้อมูลด้านอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมสู่กระบวนการออกแบบพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการชั่วคราวสุโขทัย เพื่อให้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

3. การปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ระหว่างรูปแบบการจัดแสดงข้อมูลกับองค์ประกอบพื้นที่นิทรรศการผลที่ปรากฏจากพื้นที่จัดแสดงที่แสดงออกด้วยรูปทรงโครงสร้างนิทรรศการ (Exhibition structure) วัตถุจัดแสดง (Display object) อุปกรณ์การจัดแสงสว่าง (Lighting equipment) และอุปกรณ์นำเสนอข้อมูลในรูปแบบสื่อมัลติมีเดีย (Multimedia) อื่น ๆ องค์ประกอบเหล่านี้ล้วนอยู่ในกระบวนการสรรค์สร้างพื้นที่ผ่านแนวทางการออกแบบที่ได้กำหนดไว้ตามวัตถุประสงค์จากงานวิจัย

อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปดังกล่าวจากงานวิจัยพบความสอดคล้องกับแนวคิดของ กัลย์จิรา สงวนตั้ง (2554) ที่ได้อธิบายประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการรับรู้คุณค่าและความสำคัญของงานออกแบบผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ โดยระบุว่า

“นิทรรศการที่ได้รับการออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีแนวโน้มที่จะช่วยปลูกฝังให้ผู้เข้าชมเข้าใจคุณค่างานออกแบบได้ กล่าวคือ การออกแบบสามารถดึงดูดความสนใจให้ผู้เข้าชมรู้สึกอยากเข้าชมนิทรรศการมากขึ้น รับรู้เนื้อหาและสิ่งที่ผู้จัดทำต้องการนำเสนอมากขึ้น ใช้เวลาและสนใจในการอ่านเนื้อหาในนิทรรศการมากขึ้น สามารถจดจำเนื้อหาและสิ่งที่นิทรรศการนำเสนอได้มากขึ้น เข้าใจ

เรื่องความสำคัญของการออกแบบมากขึ้น โดยสามารถแยกแยะได้ว่านิทรรศการใดได้รับการออกแบบ และนิทรรศการใดที่ไม่ได้รับการออกแบบ”

ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอข้อมูลแนวทางการออกแบบนิทรรศการชั่วคราวในบทความครั้งนี้ ถือเป็นผลลัพธ์ทางด้านการออกแบบนิทรรศการภายใต้อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการเสนอแนวคิดสำหรับการออกแบบเพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัยในภาพรวมเท่านั้น หากผู้ที่สนใจจะนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ ควรคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันเป็นสำคัญ รวมถึงประเด็นด้านข้อจำกัดที่เกี่ยวกับงบประมาณและระยะเวลาสำหรับการจัดแสดงข้อมูลที่เหมาะสมสอดคล้องกับพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการนั้น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสู่การสรรค์สร้างพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะผู้ร่วมวิจัย บุคลากรหน่วยงานอื่น ๆ จากศูนย์ศิลปาชีพบางไทร จังหวัดอยุธยา และหน่วยงานเกี่ยวกับส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย ที่ให้การสนับสนุนอนุเคราะห์ข้อมูลเอื้อประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ต่าง ๆ ที่ช่วยเสนอแนะเกี่ยวกับแนวคิดสู่การพัฒนากระบวนการวิเคราะห์ที่เป็นประโยชน์ จนนำไปสู่การแสวงหาคำตอบและข้อค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญสำหรับงานวิจัย ส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถทำงานวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีสุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ที่ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงมา ณ ที่นี้

References

- Dale G, Cleaver. (1972). *Interior and Numerical Method*. volume 1: English: 375 pages; ISBN-10 :0155034316.
- Fine Arts Department. (1993). *Manual for Museum Curators at the National Museum, Fine Arts Department*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Joseph De Chiara. (2001). *Time- Saver Standards for Interior Design and Space Planning Hardcover*. volume 1: New York: 1173 pages.
- Kaltheera Sanguantang. (2011). *Recognizing the Value and Importance of Design through Exhibition*. Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Ministry of Tourism and Sports. (2016). *National Tourism Development Plan, 2nd Edition (2017-2021)*. Bangkok.
- Panero, J., & Zelnik, M. (1979). *Human Dimension and Interior Space*. volume 2: New York: 689 pages.
- Tzortzi, K. (2015). *Museum Space: Where Architecture Meets Museology*. volume 2: UK: 360 pages.
- Wanlapha Roongsirisaengrat. (2002). *Thai Ancestors: Pre-Sukhothai and Sukhothai Periods*. Bangkok: Chulalongkorn University Printing Press.